

7. EU agrees on level of price caps for Russian petroleum products. *European Council of the European Union*. 4 February 2023. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/02/04/eu-agrees-on-level-of-price-caps-for-russian-petroleum-products/>

8. The European Commission. G7 agrees oil price cap: reducing Russia's revenues, while keeping global energy markets stable. *European Council of the European Union*. 03.12.2022. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/pl/ip_22_7468

Охмак Євгеній

Національний університет «Острозька академія»

ПІДГОТОВКА СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ ДО ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Ключові слова: національна безпека і оборона, Збройні Сили України, СБУ.

Keywords: national security and defense, Armed forces of Ukraine, SSU.

Національна безпека містить широке коло складників, проте в умовах війни найважливішими з них є воєнний і зовнішньополітичний. Ще у 2014 р., оцінивши стан системи забезпечення національної безпеки України і її ключового елементу (сектору безпеки і оборони), керівництво держави прийняло рішення щодо їх невідкладного, кардинального, та системного реформування. Прийняття такого рішення було обумовлене необхідністю негайної акумуляції усіх державних ресурсів задля захисту територіальної цілісності держави відповідно до загроз того часу. Водночас існувало розуміння, що загрози державному суверенітету України в перспективі є значно більшими, тому підготовка системи національної безпеки і оборони до повномасштабної оборони країни бере свій початок саме від 2014 р.

Сектор безпеки і оборони є найважливішим складником системи забезпечення національної безпеки. Завданням держави є досягнення повної сумісності сектору безпеки і оборони з відповідними структурами держав-членів НАТО, що має забезпечити можливість набуття у майбутньому членства України в Північно-атлантичному альянсі.

Очевидно, що найважливішим елементом системи національної безпеки і оборони, який потребував найбільшої уваги під час реформування, були сили оборони. 2014 р. увійшов в історію як рік відродження української армії. Тоді стало зрозуміло, що існує критична необхідність проведення реформування системи національної безпеки та оборони, докорінних змін у підходах до формування засад державної політики у сфері безпеки і оборони. Тому було скасовано позаблоковий статус України, зупинено виконання заходів Державної комплексної програми реформування і розвитку Збройних Сил України на період до 2017 р., як такої, що не відповідає сучасній воєнно-політичній обстановці та не забезпечує спрямування наявних державних ресурсів на пріоритетні напрями розвитку Збройних Сил [1].

Одночасно з реалізацією АТО вище військово-політичне керівництво змушене було займатися питаннями реформування Збройних Сил, підготовкою боєздатної та оснащеної армії для захисту від потенційного повномасштабного вторгнення.

Із цього часу держава почала створювати ефективну структуру оборони та надійну армію. Відповідно до Плану заходів з виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України та Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» у 2015 р., витрати на оборону встановлювалися на рівні 3 % від загального ВВП країни [3].

Для порівняння, у 2013 р. оборонні витрати України становили менше 1 % від українського ВВП (\$1,85 млрд), тоді як у 2015 р. – 2,6 % (\$2,36 млрд). Але водночас збільшилася кількість військовослужбовців у ЗСУ. Якщо в 2013 р. в ЗСУ проходили військову службу 166 тисяч військовослужбовців, то в 2015 р. їх кількість становила 250 тисяч. Отже, в 2013 р. фінансування на одного військовослужбовця становило 11 144 доларів США на рік, а в 2015 – 9 440 доларів США на рік. Тобто загальне фінансування збільшилося. Водночас з урахуванням падіння економіки, зростання кількості військовослужбовців та показників фінансування на одного військового можна констатувати його зменшення.

Матеріальне забезпечення військовослужбовців, заробітні плати збільшилися, проте вимушено скоротилося фінансування на закупівлю нової техніки, натомість перевагу надали модернізації вже наявної радянської. Відчутне зростання відбувалося у наступних 2018 р. (3,4 млрд доларів), 2019 р. (4,1 млрд доларів), 2020 р. (5 млрд доларів). У 2022 р. державним бюджетом було передбачено 4,8 млрд доларів видатків (до початку повномасштабного вторгнення Росії) [6].

За основу реформування було прийнято поступовий перехід до стандартів НАТО (STANAG), що фактично означало створення нової системи логістичного забезпечення Збройних Сил; проведення разом з експертами НАТО досліджень щодо стану системи матеріально-технічного забезпечення Збройних Сил; реформування та оптимізацію системи військової освіти. Завдяки цьому ЗСУ отримали цінний досвід у таких навчаннях: Об'єднані Зусилля, Репід Трайдент, Сі Бриз тощо.

Протягом 2014–2016 рр. Збройні Сили України відновили боєздатність, набули бойового досвіду, оперативної спроможності, матеріальної забезпеченості для захисту суверенітету і територіальної цілісності держави, завдяки чому стабілізували ситуацію в районі проведення бойових дій і створили підґрунтя для подальшого розвитку ефективної армії.

Сили безпеки також потребували реформування відповідно до сучасних тенденцій та викликів. Наприклад, актуальним завданням було і є реформування Служби безпеки України (далі – СБУ), Служби зовнішньої розвідки України (далі – СЗРУ) та інших розвідувальних органів нашої держави.

СБУ є єдиним контррозвідувальним органом України, який займається і політичною контррозвідкою, і військовою. Водночас СБУ входить до розвідувального співтовариства України, відповідно до законодавства. Головним завданням реформи СБУ, яка почалася в 2019 р., є перетворення її на класичну спеціальну службу, яка не займається досудовим слідством, не розслідує економічні злочини, а сконцентрована насамперед на контррозвідувальних завданнях та боротьбі з тероризмом.

У 2020 р. було прийнято Закон України «Про розвідку», в якому приділена значна увага порядку організації та здійснення розвідувальної діяльності, право-

вого статусу співробітників розвідувальних органів України. У 2021 р., відповідно до практик країн-членів НАТО, в системі СЗРУ було ліквідовано Академію зовнішньої розвідки України, натомість створено Тренінговий центр, основним завданням якого є формування знань і навичок, необхідних для виконання завдань, поставлених перед розвідкою.

Водночас під час відновлення деяких положень Конституції, зокрема щодо призначення Голови СБУ, у 2014 р. виникла правова колізія. Конституція України в п. 14 ч. 1 ст. 106 чітко вказує, що «Президент України вносить до Верховної Ради України подання про призначення на посаду та звільнення з посади Голови Служби безпеки України» [3], але відповідно до чинної редакції 2229-ХІІ Закону України «Про Службу безпеки України», Голову СБУ призначає і звільняє Президент України [5]. Така умова призначення Голови СБУ, визначена в Конституції України, перешкоджає Президенту України скористатися своїми повноваженнями гаранта національної безпеки в необхідному обсязі.

Отже, сектор безпеки і оборони нараховує велику кількість державних органів, які для ефективного виконання своїх завдань потребують тісної співпраці між собою та з іншими державними інститутами, що не входять у цей перелік. Практично весь сектор безпеки і оборони України зараз перебуває на етапі інтенсивного розвитку, який стимулює воєнна агресія Росії проти України.

Джерела та література

1. Воєнна історія. *Міністерство оборони України*. URL: <https://www.mil.gov.ua/ministry/istoriya.html> (дата звернення: 01.04.2023).
2. Романенко Є. Реформування Збройних сил України за стандартами НАТО. *Публічне урядування*. 2016. № 3. С. 142–150. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pubm_2016_3_15 (дата звернення: 01.04.2023).
3. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
4. Про затвердження плану заходів з виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України та Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» у 2015 році: розпорядження Кабінету Міністрів від 04.03.2015 № 213. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/kr150213?an=84> (дата звернення: 01.04.2023).
5. Про Службу безпеки України: Закон України від 25 березня 1992 р. № 2229–ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст. 382.
6. Найбільший оборонний бюджет України був у 2020 році. URL: <https://www.ukrmilitary.com/2021/12/vsi-budgety-mou-1993-2022.html> (дата звернення: 01.04.2023).